

CULTURA I SOCIETAT:

FESTES I TRADICIONS; CINEMES; AGRUPACIONS, ENTITATS, CENTRES I INSTITUCIONS CULTURALS

El binomi cultura i societat al llarg del període de cents anys des de 1880 a 1980 té un trajecte modulat principalment pels períodes alterns entre els governs progressistes i dictatorials, trasbalsat pel gran canvi que es va produir a l'Hospitalet de població rural a ciutat suprapoblada, minvat pel parèntesi forçat del període de la Guerra Civil i la dictadura franquista i renascut al començament de l'ampliació de possibilitats amb l'arribada de la democràcia.

FESTES I TRADICIONS

A finals del segle XIX, als nuclis rurals no gaire grans, com l'Hospitalet, les mostres de cultura social amb participació popular i obertes eren les festes arreu els cicles de la vida i els del camp juntament amb els rituals religiosos. Més endavant, quan l'Hospitalet deixà de ser la població rural de la Vila Vella, Santa Eulàlia i algunes masies i esdevé una població amb nuclis satèl·lits amb molta població, les festes es diversificaren per barris i ampliaren l'oferta d'activitats fins ser-hi veritables jornades d'oci i cultura.

Al trasbals de la Guerra Civil totes aquestes activitats restaren minvades per les circumstàncies i en arribar el règim dictatorial de Franco amb la supressió i repressió de qualsevol ideologia diferent al règim les festes van quedar limitades i organitzades pel Casino Nacional (posteriorment el Casino del Centre), el Centre Catòlic i el Casino de Santa Eulàlia, sempre sota les prioritats religioses de cristiandat i moralitat amb profund èmfasi en prohibir els balls.

CELEBRACIONS RELIGIOSES

Durant molts anys i segles, moltes dates significants, festes, celebracions i rituals estaven lligades a actes religiosos que havien aprofitat festes tradicionals d'altres orígens culturals parasitant-les i fent-les seves. L'església com a institució tenia el poder tant legislatiu com polític, i de retruc social, d'establir que es podia o no es podia fer, sobretot als períodes conservadors i més encara als totalitaris. En establir-se aquest poder sobre aquestes celebracions al llarg dels temps esdevenen tradicions que la població, sense conèixer cap altra cosa i dins de la intransigència de temps i institucions, aprofità per fruir una mica fora de la monotonia de la vida diària.

Al període de temps dels cents anys dels que parlem, que comença amb el canvi de segle i acaba tot just amb l'arribada de la democràcia, les celebracions religioses suposaven grans moments dins de la vida de la població amb molta participació dels seus habitants. Aquestes celebracions religioses van ser prou representatives a la ciutat ja a mitjans del segle XIX (moment en el que són consolidats tres nuclis poblacionals: centre, Santa Eulàlia, Collblanc) i, sobretot a mitjans del XX, pel gairebé monopoli organitzador i dinamitzador de la vida cultural i social de tota la població que donà el regim dictatorial franquista a l'església.

Tots sants i Dia de difunts

Dues festes tradicionals lligades per l'aspecte religiós i per ser dades immediates eren els dies 1 de novembre, Tot Sants que commemorava a tots els sants que són dins del calendari o no; i el 2 de novembre: Dia dels Difunts, dedicat als difunts i la seva memòria.

El dia de Tots Sants era tradicional, des de finals del segle XIX, assistir al teatre, sobretot per veure Don Juan Tenorio i sopar en família amb castanyes, moniatos

i panellets. La tradició marcava que els infants seien sobre el sac de castanyes fetes encarregant-se de covar-les i els adults bevien vi moscatell.

El Dia de Difunts es solia visitar les tombes dels éssers estimats per fer ofrenes florals amb semprevives i pensaments. Els cementiris es convertien en zones de pas continu de familiars i coneguts i era una diada de recolliment familiar per recordar els familiars que havien mort.

Festa Major d'hivern

Aquesta festa, a principis de setembre, també anomenada festa major petita celebrava la devoció a la copatrona de la ciutat: Santa Eulàlia de Mèrida, però era una festa humil i no tan vistosa com la celebració de San Roc.

Un incís dins d'aquesta celebració va ser la Fiesta Major de Invierno de 1947 organitzada pel Casino Nacional. Amb la reivindicació de que el naixement de Santa Eulàlia, segons un poema va ser a prop de Barcelona, és aquesta Santa Eulàlia de Barcelona la veritable patrona de l'Hospitalet i per tant aquesta celebració, el 12 de febrer, estava justificada. Per tant, es va celebrar el 10 i 11 de febrer en honor a Santa Eulàlia de Mèrida la Festa major d'hivern amb *Lucidos Bailes de Sociedad* i Selecto concierto i Magnifico concierto. Aquesta celebració ràpidament va deixar de ser una celebració per que prou feina es tenia conservant la tradició de la festa major en vocació a San Roc.

La festa de Santa Llúcia

El 13 de desembre es celebrava la festa de Santa Llúcia, diada patronal dels oficis del ram de l'agulla, dels estudiants, matalassers, espardenyers i en general oficis on la vista fos eina cabdal pel seu desenvolupament. L'activitat tradicional era marxar a Barcelona en grups de noies, totes ben mudades, per complir amb la devoció de la patrona i després de la visita a la catedral i la missa fer una

passejada pel centre de Barcelona que acabava en un berenar i si es podia, s'anava al cinema o al teatre.

Festes de Nadal

Una de les tradicions nadalenques, ja des de el segle XIX i ben arrelada al XX, era la Missa del Gall del 24 de desembre a mitjanit i en acabar tornar a casa a fer un ressopó amb fruits secs, torrons, neules i moscatell.

El 25 arribava la gran festa del dia de Nadal, moment de trobada de les famílies al voltant del dinar. Abans de dinar es feia cagar al tió: els petits donaven cops al tronc i cantaven versos que feien que sortissin els regals i dolços que contenia. L'àpat en si era un moment de trobada familiar per posar-se al dia en les vides de familiars i de menjar amb una certa cerimònia i amb menjars tradicionals: de primer escudella i carn d'olla; de segon, pollastre o gall d'indi a la cassola amb prunes i pinyons; acompanyat d'amanida, postres i cava.

El dia 26, segons la tradició era el dia de Sant Esteve Màrtir; en la realitat aquest festiu es va heredar de l'edat mitjana quan per tenir temps de tornar a casa després de celebrar el Nadal, s'agafava una altra diada pel trajecte de tornada. Aquest dia es menjaven canelons fets amb les restes de la carn d'olla del dia de Nadal i més torrons, neules i cava.

Entre el dia de Nadal i els dia dels Reis era costum la representació teatral de la vida de Jesús. A l'Hospitalet es feia, entre d'altres, al Centre Catòlic juntament amb obres com els Pastorets, L'esperança d'Israel al 1935 o l'Estel de Natzaret al 1952.

Un altre tradició nadalenca que començava molt abans del Nadal era la confecció, casolana i amb materials de la natura, dels pessebres i la posterior la visita d'/a amics i coneguts per veure'ls. Aquestes confeccions no es desmuntaven fins a la festase de la Candelera i van convertir-se en una afició

de molts Hospitalencs. A Collblanc hi havia un mestre artesà en ebenisteria i decoració que a començament dels quaranta convertí els seus diorames i pessebres temàtics en manifestacions artístiques amb aigua, llum, música, escultura, pintura i, fins i tot, tramoia teatral sent visitats per centenars de persones. Al 1942 l'afluència de visitants va ser tan gran que es van haver d'establir horaris i per petició del públic, guardioles per recollir diners que es van destinar a obres de beneficència. Les sessions pessebristes, que no tancaven fins al primer diumenge de febrer, no solament van recollir quantitats notables per a la beneficència si no que a les visites i a les festes de clausura hi participaven escriptors, artistes, personalitats i entitats de renom.

Les festes nadalenques del segle XX en general sempre han tingut continguts fora de l'àmbit de la parròquia amb representacions de teatre, de temàtica religiosa o no, recitals de nades, sardanes, i esports.

El Dia de Reis

La tradició de la nit d'arribada dels reis era una tradició associada a joguines i regals per als més petits. Òbviament aquestes joguines i regals estaven associades als temps i sobretot al nivell econòmic de cada família: podien anar des de pilotes fetes de roba i cordill, patinets fets de manera casolana amb fustes, la rutlla: una gran anella que es feia rodar amb un pal amb un ganxo o cavallets de cartró i nines que primer eren de cartró, drap o porcellana i, més tard, de cel·luloide, material plàstic que va ser prohibit als quaranta.

La festivitat dels reis tenia dues prèvies durant el Nadal: cada dia s'anaven apropant les figures dels tres reis de l'Orient cap al pessebre i els infants havien d'escriure les cartes a aquests. Tot això culminava la nit de reis amb l'expectativa de l'arribada dels reis i la sorpresa de l'endemà en descobrir els regals deixats per aquests. L'aparició dels reis a les cavalcades va ser una invenció posterior als

anys cinquanta organitzada als barris pels comerciants i passat uns anys va passar a ser organitzada per l'ajuntament .

San Antoni Abat i la Festa dels Tres Tombs

El 17 de gener es celebrava la Festa dels Asses o de San Antoni Abat, patró dels animals, especialment els domèstics i sota l'àmbit humà. Era una festa molt popular, sobretot entre pagesos i traginers i els actes tradicionals es feien encara que no fos festiu i durant molts anys, fins als cinquanta, es continuà amb la benedicció dels animals i la cavalcada.

Els dos actes principals eren l'ofici religiós amb la benedicció dels animals i la posterior cavalcada dels Tres Tombs. Els protagonistes d'aquesta diada eren els animals: aquest dia no se'ls feia treballar, es creia que si no portaria mala sort, i se'ls donava un pinso extraordinari. Els animals més visibles com cavalls i mules es netejaven, raspallaven i guarien amb corretges i arreus nous, llaços i cintes a la cua i alguns, fins i tot amb plomalls al cap, rams de flors i pitrals ornamentats. Amb mantetes vistoses sota la sella, mocadors de seda i algunes campanetes i picarols es completava la rica ornamentació dels equins. Els carros també anaven ornamentats i plens dels productes agraris i collites de la zona. Els genets també es vestien i guarien amb les seves millors robes i als petits se'ls vestia de pagesos tradicionals amb faixa, barretina i espadenyes. A més dels pagesos amb el seu bestiar també participaven els gremis vinculats al transport: carreters, traginers i negociants de bestiar.

Tot aquest engalonament es dirigia a la porta de l'església, allà quedaven els animals fins que en acabar la missa el rector sortia a beneir-los. De vegades podia haver alguna exhibició de lluitament de destreses dels equins per posteriorment fer un recorregut per diferents carrers.

La celebració no era solament a la part del barri del centre sinó que cada nucli poblacional celebrava la seva festa: a Collblanc es feia a mitges amb Barcelona; a Santa Eulàlia el sector amb més protagonisme eren els habitants de Can Pi que feien la benedicció a una petita capella dedicada a san Antoni i la cavalcada sortia cap a la plaça Espanya de Barcelona.

Al centre s'unia l'assistència dels veïns, dels pagesos de La Marina i d'alguns veïns de Cornellà que trobaven més pròxima la parròquia de l'Hospitalet, arribant la cavalcada a ser molt concorreguda, sobretot, als quaranta i cinquanta del segle vint. Al barri del centre es van organitzar dos gremis: els de la bandera verda, vinculats al Casino i al Sindicat de Pagesos, que portaven cavalls; i els de la bandera vermella, vinculats a la parròquia i que portaven mules. La cavalcada era encapçalada per un genet que feia de capità banderer, portant la bandera, acompanyat a cada costat per cordonistes, que eren els que a cavall o mula portaven el dos cordons que sostenien el pal de la bandera. Alguns pagesos tiraven caramels, alguna vegada s'havien repartit cigarretes i cap als anys quaranta es va establir la tradició de menjar el tortell de san Antoni: farcit de massapà i amb dues figuretes dins, la fava i una figureta d'animalet.

Cap als cinquanta amb la pèrdua de potencia agrària a l'Hospitalet, l'extensió dels vehicles a motor al transport i les noves formes de vida van fer que la celebració dels Tres Tombs desaparegués de les jornades festives de la ciutat.

Dijous Gras

El Dijous Gras, de data en funció del Carnaval que depèn del Dimecres de Cendra que va en funció de la Pasqua i aquesta del calendari lunar, és una celebració en la que tradicionalment es sortia als camps de la rodalia a berenar.

Aquest dia inicia una setmana just abans de la Quaresma, llarg període de marcat caire religiós i familiar per a purificar l'ànima i el cos en el que tots els

divendres no es podia menjar carn. D'aquí que el dijous s'aprofitessin les restes de les carns i es fessin truites de botifarra que es menjaven en grup a l'exterior. Des de l'Hospitalet aquest grups d'homes i dones pujaven al Samontá per passar la tarda a la fonteta o a la font del Lleó i si pujaven cap a Pedralbes paraven a la font dels Ocellets.

[La festa de Carnestoltes](#)

La festa de Carnestoltes era la celebració pagana per excel·lència per fruir d'una mica de desinhibició, menjar i beure abans que arribés l'austeritat i recolliment de la Pasqua.

Aquesta celebració era molt mal considerada per les autoritats religioses que la consideraven impura i indecent, per tant, la gent influenciada per aquestes autoritats es mantenien fora de les celebracions i això feia que no fos una celebració tan popular com les festes majors. De fet al 1937, després del cop d'estat, el Carnestoltes directament es va prohibir, la seva activitat es va haver d'emascarar sota l'aparença de balls regionals i similars fins a després de 1977.

Abans d'aquesta prohibició associacions com el Casino del Centre o L'Harmonia organitzaven rues de Carnaval que era un dels actes centrals de la celebració, i un altre acte eren els balls de disfresses que es feien en el Casino del Centre, al Casino de Santa Eulalia, al Club Pimpinela, i altres sales com la Sala Mercurio, entre el carrer Rodés i el de la Estrella i a molts domicilis particulars.

Al primer terç del segle XX els balls de Can Martiró a Can Tòfol i a la Cooperativa El Respetuo Mutuo començaven amb els balls, més tard es cremava el ninot de Carnestoltes que havia anat presidint les rues i finalment sortien les comparses cap a la Rua de Barcelona.

Les disfresses més populars eren les de gremis professionals, les que representaven altres cultures i clàssics com els pierrots i les colombines. Les disfresses generalment eren de confecció pròpia, moltes vegades d'aprofitament o prestats i passats entre familiars i veïns perquè solament uns pocs benestants podien llogar una disfressa a Barcelona.

Com que la festa de Carnaval donava oportunitat de fer burla i, de vegades, s'aprofitava per caure en conductes sense control, junt amb la desaprovació de l'església i els sectors més conservadors, va ser prohibida durant tot el franquisme. La qual cosa era un ponderant legal que la població va aconseguir trampejar als anys quaranta celebrant els mateixos balls de disfresses de manera particular als seus domicilis i balls de *trajes regionales* als locals de les associacions culturals de la ciutat. Als anys cinquanta van començar a tornar alguns balls de disfresses autoritzats a associacions com el Casino del Centre.

Passats uns anys del 1977 amb la mort del cap de l'estat dictatorial, les festes de Carnestoltes van tornar sobretot des de les escoles i els ajuntaments.

Dimecres de Cendra

El Dimecres de Cendra marca per un costat el final del període de festa i sarau que comença amb el Dijous Gras per arribar al Carnestoltes i per l'altre el començament de la Quaresma, període religiosament de penitència i sacrifici simbolitzats per la prohibició de menjar carn i tots tipus d'activitats fora de l'estricta comportament cristià.

La tradició de la imposició de la cendra es feia a la missa del Dimecres de Cendra quan amb les cendres obtingudes de cremar les palmes i palmons beneïts el Diumenge de Rams de l'any anterior amb, de vegades, farigola, romaní o herbes, es tornaven a beneir i s'imposaven en forma de creu al front dels assistents.

Aquest dia de festa religiosa també tenia una tradició no religiosa, sobretot entre els infants, amb l'enterrament de la sardina que es portava a un pal penjada del coll i després era enterrada a algun descampat. Aquesta festa té diferents interpretacions ideològiques des de que l'enterrament de la sardina representa la negativa a abandonar la carn, la de menjar i la simbolitzada pel sexe, o a abandonar la gresca del període de Carnestoltes.

[Diumenge de Rams](#)

El Diumenge de Rams, l'últim de la Quaresma, inicia la Setmana Santa, tradició cristiana que celebra l'entrada de Jesús a Jerusalem, rebent-lo amb palmes, branques de llorer i d'olivera; d'aquí que l'activitat principal és la benedicció dels rams i branques.

Aquesta tradició marca que la palma era regalada per les padrines: palma a les filloles i palmó als fillols. Era una ocasió en la que s'intentava anar molt mudat, amb roba primaverenca, de colors molt clars i roba nova, si es podia.

En aquesta cerimònia es portaven les palmes i els rams a beneir a l'església més freqüentada per la família, per exemple, barris com Collblanc o la Torrassa estaven més vinculats a les parròquies de Sants i de Les Corts, com Santa Maria de Sants o San Ramon Nonat, que no pas a la parròquia del centre.

La palma, al començament, eren branques de llorer i olivera però cap a meitat del segle XX es van anant popularitzant les palmes i palmons, i de retruc, va aparèixer una indústria de temporada normalment de mà d'obra femenina. Era freqüent que grups de veïnes compressin fulles de palma a majoristes de Barcelona per guardar-les a la foscor, regar-les cada dia, tractar-les amb fum de sofre per posteriorment treballar-les i muntar les palmes que després es guarien amb llaços, garlandes i dolços: rosaris ensucrats o figuretes de pasta de pa o

currutacos. Les nenes solien portar palma i el nens palmó, més llarg i simple; els adults solien portar branques o petites palmes de solapa al vestit o la jaqueta.

La benedicció del ram es feia fora de les parròquies, a les places o espais disponibles i abans i després es solia fer una volta per lluir la muda gairebé d'estiu que es portava. A la tarda a la parròquia es feia un viacrucis com al Diumenge de Quaresma i de vegades les palmes es guardaven fins Dijous Sant quan es feia un monument al Santíssim. D'altres les col·locaven al balcó per que segons la creença tradicional protegrien la família i la llar i si era llorer es feia servir per cuinar abans del següent Diumenge de Rams.

Els aplecs de Pasqua

Els aplecs, les reunions de persones per celebrar o festejar amb un motiu específic durant molts anys van ser de motivació religiosa, romiatges i veneracions, fins que als seixanta van ser més culturals.

Les festes de Pasqua abans dels cinquanta del segle XX, començaven amb el cant de Caramelles el Dissabte de Gloria i acabaven el dimarts, moments marcats per la celebració d'aplec que solien ser de tota la comarca. La gent de l'Hospitalet anaven als aplecs de Santa Creu d'Olorda, a Molins de Rei, al de la Salut a Sant Feliu de Llobregat, paratges ben naturals que proporcionaven l'ocasió de passar un dia al camp, en companyia i amb un bon àpat.

Dels aplecs coneguts els més populars a l'Hospitalet eren anar a Santa Creu d'Olorda per la Primera Pasqua, a la salut per la Pasqua Granada i a l'ermita de Bellvitge per Dilluns de Pasqua.

L'aplec a l'ermita de Bellvitge en ser-hi aquest l'únic santuari local sempre va ser el punt de trobada de pagesia de l'Hospitalet rural. Tant el dia de Sant Isidre, patró dels llauradors com el Dilluns de Pasqua aquesta ermita esdevenia punt de reunió de gent de l'entorn, amb cerimònia i caramelles.

Festes de Setmana Santa

La Setmana Santa és una tradició cristiana que commemorava la passió, mort i resurrecció de Crist.

La celebració religiosa de la Setmana Santa començava dins de la parròquia, dimarts o dimecres, amb el muntatge d'un monument a l'altar del Santíssim o de vegades, a l'Altar Major. El Dijous Sant s'ornamentava amb palmes beneïdes el Diumenge de Rams, ciris i altres elements, i es vetllava fins a divendres.

Fins al seixanta un altre començament de la setmana santa era la benedicció de l'aigua i el salpàs: el mossèn de cada parròquia amb dos escolanets anaven de llar en llar beneint els edificis per protegir-los i protegir els seus habitants de malalties i llamps. L'acte en si consistia en empastar a la llinda de la porta principal de l'edifici i del lloc on s'allotjava el bestiar un pegat de sal i aigua beneïda. Aquesta acció, normalment, s'agraïa amb uns ous i/o diners.

La celebració del Dijous Sant, es feia amb una missa recordant la Santa Cena i la cerimònia del lavatori de peus. Fins als anys cinquanta també es celebrava l'Ofici de Tenebres o dels Fossos, cerimònia celebrada amb un tenebrari. El tenebrari era un canelobre de 15 ciris que s'anaven apagant en acabar de cantar un salm fins que en quedava la més alta o del vèrtex, simbòlicament 'Maria sola'. Era aquest el moment, de silenci complet i també conegut com 'anar a matar jueus', que es feien sonar els fassos: carraques, matraques i maces contra el sòl que feien molt soroll i que acabava de sobte.

El Dissabte de Gloria celebrava la resurrecció de Crist amb campanes, trets a l'aire i el cant de l'al·leluia i cap al migdia s'iniciava la pasqua amb la cantada de caramelles. Com que a la ciutat havia una ampla tradició claveriana existien un gran nombre de cors com El Pensament, Els Callats, Els Rossinyols, La Joventut, L'Aurora o Els Tranquils i tots participaven en la tradició de les caramelles de Dissabte de Gloria a la tarda, acabant amb el concurs que es celebrava a la plaça

de l'Ajuntament de la vila. Totes aquestes colles eren formades per homes adults però també existien grups de nens i nenes, que feien el mateix que els grans durant tres dies: Dissabte de Gloria, Diumenge i Dilluns de Pasqua.

El diumenge era la Pasqua Florida, o Pasqua de Resurrecció, primera Pasqua, o diumenge de Gloria, dia de la resurrecció del salvador de la cristiandat. Era un dia de processons i goig cristià i a l'Hospitalet sobretot era un dia d'aplecs.

Un d'aquest aplecs, molt concorregut, era l'aplec a l'Ermita de Bellvitge organitzat per l'Hermandad Sindical de Labradores als anys cinquanta. Aquesta celebració començava amb una missa i després a fora de l'ermita es feien danses a càrrec de l'esbart del Centre Catòlic i de l'Esbart Dansaire del Prat de Llobregat. També es feien sardanes i de vegades, caramelles.

[La fira dels bens de Collblanc i La Segona Pasqua](#)

Independentment dels actes religiosos a la Setmana Santa el Dijous a la tarda i el Divendres eren festa i encara que també dins de la tradició cristina, però fora de l'àmbit de la parròquia, a la Pasqua Granada s'anava a menjar xai. El Dijous havia el costum d'anar a peu a Pedralbes per menjar mató fet a les cases de matons i el Divendres Sant s'anava a Collblanc a comprar el be, un xai, criat amb pastura entre la Pasqua Florida i la Pasqua Granada. Aquest es menjava a Sant Ramon, santuari construït el 1887 dalt de la muntanya del mateix nom i lloc de passejada freqüent des de l'Hospitalet.

La Fira de Bens de Collblanc es creà quan els ramaders i pastors de la comarca anaven de pas per Collblanc per anar a la Fira de Bens al passeig de Sant Joan a Barcelona el Divendres Sant. En arribar a Collblanc la tarda del Dijous Sant feien fira fins divendres al migdia quan marxaven cap a Barcelona.

La fira s'emplaçava a tots dos costats de la carretera entre el Passatge de la Riera i el carrer Llobregat i s'aprofitava per a la venda d'altres productes. Els forner de la zona posaven parada al davant del seu establiment venen les coques de be, fetes especialment per aquest mercat anual.

Es concentrava gent de tot l'Hospitalet i dels pobles de la vora que si compraven un be el criaven a l'eixida de la casa, a corrals o el treien a passejar i menjar per les rodalies. L'engreix del xai acabava per la Segona Pasqua o de Pentecosta o Granada quan era sacrificat i menjar.

Processons de Setmana Santa

Un altre cerimònia dels festius de la Setmana Santa eren les processons. Als anys quaranta i cinquanta el Dijous Sant a la tarda es feien les processons pels carrers dels barris i de les diferents parròquies i el Divendres Sant a Santa Eulalia es feia el Via Crucis. A la processó de Dijous Sant era costum que les dones anessin vestides de negre, amb pinta i mantellina. Els carrers per on passava la processó s'encatifaven amb ginesta, si eren foscos s'il·luminaven amb atxes i els balcons s'adornaven amb domassos. El seguici era ple de soldats armats, encaputxats amb vesta i cucurulla i de passos vivents dramatitzats per persones d'entitats culturals i alumnes d'escoles.

A mitjans del segle XX havien tres confraries: Cos dels Portants del Sant Crist, Portants dels Sant Sepulcre i la Confraria de la Mare de Deu dels Dolors, formada per dones i que portaven la imatge de La Dolorosa.

La processó de Los Pasos de La Torrassa

De 1941 a 1967 a la Torrassa es feia la Processó dels Passos. Aquesta processó desfilava en sis passos escultòrics que van anar enriquint-se amb nou passos vivents. Sortia a les deu de la nit de Dijous Sant, i durant unes quatre hores es

feien els dos quilòmetres de recorregut des del col·legi parroquial de nenes de la Mare de Déu dels Desemparats; passava pels carrers: Viena, ara Santiago Apòstol, Montseny, plaça Espanyola, Progrés, rambla Catalana, Viena, Ronda de la Torrassa, General Sanjurjo, Dr. Martí Julià ara, Mas, Llobregat, Montseny i Viena un altre vegada; tornant al punt de partida a la parroquia. Aquesta processó va ser impulsada i finalitzada pel rector de la parròquia de Nostra Senyora dels Desemparats o Mare de Deu dels Desemparats, a la plaça Espanyola, i es considerada la primera processó de inspiració andalusa a l'Hospitalet.

La gènesi d'aquesta processo va ser l'estratègia política per amalgamà una població immigrant amb mancances emocionals causades pel desarrelament que arribava a un barri de fortes creences anarquistes; de manera que es donava un entreteniment que atreia a la població en estar lligat a les seves arrels, que aprofitava la seva enyorança i, de retruc, s'aconseguia apropar-los a l'ideari cristià i allunyar-los de l'anarquisme; l'equivalent a una reconquesta cap a la religió i el règim dictatorial traient-ne potencial humà a l'anarquisme. Per tant, era una processó molt recolzada i lligada tant a les institucions religioses com a les polítiques, fent-ne publicitat, al seu moment a través de publicacions formals, del gran èxit evangelitzador i conqueridor de la religiositat que va fer aquest gran favor a un barri 'conflictiu en decadència' perquè la seva població era lluitadora i reivindicativa.

La processó de Los Pasos de la Torrassa va aconseguir tenir sis o vuit passos escultòrics que portaven homes encaputxats i vestits amb túniques i nous passos vivents als que participaven homes, dones i petits en funció de l'escenificació. L'estructura d'aquesta processó començava amb els soldats romans i la banda de tambors seguits de cada pas escultòric amb els seus natzarens i penitents, nens i nenes de les escoles, empleats municipals i membres seglars de la parròquia. La banda de música, generalment la de la Creu Roja, finalitzava la

processó amb tota l'escolta de la Guàrdia Urbana, afiliats al Frente de las Juventudes, soldats de la Creu Roja, la Guàrdia Civil i la policia armada.

Pel que fa a les participacions no voluntàries, que n'hi havia, recordem que els anys quaranta van ser un període de repressió i control estricte de la població. Testimonis d'aquest moment, recollits per Cristina Sala, recorden que per obtenir el certificat de bona conducta, certificat policial sobre la conducta politico-social i moral dels ciutadans, i necessari per feines, permisos comercials i altres, la parròquia exigia la col·laboració a la processó.

Durant les més de quatre hores del recorregut es podien sentir saetas espontànies o preparades, i al 1966, any anterior a la seva finalització es van cantar saetas en català. Des de Barcelona tant metro com tramvies, que funcionaven fins la matinada, traslladaven gent cap a la Torrassa afegint-se als veïns i veïnes que omplien als carrers amb cadires.

Durant els vint-i-cinc anys que es va celebrar va ser molt popular, es va calcular que a la de 1944 van assistir 100.000 persones. Era uns dels esdeveniments culturals amb més participació de l'Hospitalet, amb milers de persones que venien de fora en metro i en bus, el que va resultar en l'allargament de la jornada del Metro de dijous sant fins a la matinada de divendres. Són les dades dels transports les que constaten que als anys seixanta l'afluència de persones era entre 40.000 i 50.000 persones.

Finalment a l'any 1967, sobtada i unilateralment, la parròquia va suprimir la processó amb un comunicat que al·legava que el moment de l'Església, el procés de integració de la gent immigrada i el creixement urbanístic del barri creaven un cúmul de dificultats que no es podien superar a curt termini. En un principi els passos escultòrics es van guardar al barri però com que no havia possibilitat de tornar a organitzar la processó es van donar a parròquies de Palència que els havien demanat.

Via Crucis de Santa Eulàlia

Abans del Via Crucis els rituals de la Setmana Santa a Santa Eulàlia començaven el dilluns amb el salpàs, cerimònia de beneir domicilis i negocis; seguien dimecres amb la recepció de palmons, candelers, flors i ornaments per al monument que es feia a les parròquies; el dijous, de sis del matí fins a les nou de la nit, es distribuïa la santa comunió amb la cerimònia del lavatori de peus a les set; i divendres era el dia del Via Crucis, recorregut que es feia en grup pels carrers fent parades en llocs assenyalats prèviament per resar, o llegir un passatge de l'evangelí o fer una reflexió.

A Santa Eulàlia es feia el Via Crucis el Divendres Sant exposant els passos al llarg de catorze estacions representades per diferents famílies a la façana de la seva casa. Vestien roba morada i creu a sobre. Es continuava amb el sermó de Les Set Paraules, la lectura de la Passió i una missa de presantificats. Moltes vegades, per proximitat, també s'hi anava a la processó a Barcelona.

Processó dels 15+1

Molt posteriorment, a 1977, de manera fortuïta i espontània va néixer a l'Hospitalet la confraria 15+1. Amb un origen ben pintoresc a la Setmana Santa de 1977, 15 andalusos que estaven veient les processons sevillanes a la televisió d'un bar del carrer Severo Ochoa, van tenir la inspiració de construir un pas amb una taula, quatre ampolles i una imatge de la Mare de Deu i van sortir al carrer simbolitzant un pas que va ser acompanyat per veïns i veïnes que es van arrancar en saetas, emocions i plors. D'aquest moment d'espontaneïtat i inspiració va sorgir una primera processó amb una imatge casolana d'escaiola acompanyada de gent del barri. Encara que llavors no se'n feia difusió, sortien sense permisos i amb una organització molt modesta no solament va tenir continuïtat si no que anar creixent exponencialment any rere any tant en

participació activa dins de la processó com de públic. Posteriorment, als anys vuitanta, van inscriure's als registres oficials, van presentar-se als medis de comunicació, van crear altres processons fins a arribar a un total de cinc processons en un període que surt del nostre àmbit de contextualització. La processó de Setmana Santa té nou passos, des de Diumenge de Rams fins Diumenge de Resurrecció amb la participació de centenars de persones de la confraria: portants, soldats, llancers, cornetes, tambors i la seva banda.

El Corpus Christi

Aquesta és una tradició religiosa que es fa el següent dijous posterior al vuitè diumenge després del Diumenge de Resurrecció, amb l'objectiu de celebrar l'eucaristia. Encara que d'origen medieval, a l'Hospitalet les primeres celebracions d'aquest tipus documentades són de 1929 i les més conegudes van ser les de començament de la dècada dels seixanta a Santa Eulàlia, el dijous del Corpus, i a Collblanc i al Centre els dos diumenges següents. També en aquests anys es van crear processons noves a les parròquies de Sant Josep, Sant Isidre, La Llum i Santa Gemma Galgani.

Com a les altres processons es guarien les façanes, s'instal·laven domassos i vànoves als balcons i s'adornaven els carrers amb catifes florals, fins i tot, algunes famílies feien altars a la porta de casa seva. La processó era encapçalada pels gegants de la ciutat i pels capgrossos amb infants de les escoles al darrere, per grups, identificats amb un pendó. Darrere anaven components de diferents entitats i associacions de la ciutat també ben identificats amb ensenyes; Darrere d'aquest, el cor de la processó format pel sacerdot, protegit per un tàlem, i portant la custòdia del Santíssim Sagrament i seguit per una bada de música, autoritats, i forces de l'ordre.

Una part molt maca i fora de l'àmbit religiós perquè el realitzava l'Associació Gent de Pau era la cerimònia de l'ou com balla feta al brollador de la plaça Mossèn

Homar però que es va començar a organitzar tot just fora del període del que parlem.

Les Pasqüetes

Les Pasqüetes o el Combregar General es celebrava el primer diumenge després de la Primera Pasqua o Pasqua Florida en un seguici de persones format pel rector de cada parròquia, escolars i feligresos per portar la comunió als malalts i persones que no havien pogut anar a confessar durant la Quaresma. La imatge d'aquesta filera de gent era el capellà protegit per l'ombrel·la seguit dels escolans amb un d'ells tocant una campaneta que avisava de la seva arribada i, de vegades a alguns barris, acompanyats de grups cantors de la parròquia o, fins i tot, d'autoritats locals.

Aquestes petites processons no anaven solament a cases particulars, si no que també era costum portar la comunió a hospitals i cases de beneficència com l'Hospital de la Creu Roja de Collblanc-La Torrassa o a la Clínica Gajo del barri del Centre. Aquest ritual era molt arrelat i es va fer fins ben entrats els seixanta.

La Inmaculada i el Mes de Maria

Com a moltes parròquies de Catalunya a l'Hospitalet des de mitjans del segle XIX existien associacions benèfiques i de socors organitzades per dones sempre sota la vigilància i control de l'església. Amb el nom de Filles de Maria, adolescents i dones solteres filles de famílies catòliques es reunien mensualment per fer activitats religioses i parroquials. Aquest tipus d'associacionisme va ser molt nombrós des de finals del segle XIX fins a la dècada dels vint del segle XX quan altres espais associatius com Pomells de Joventut, Federació de Joves Cristians, o els ateneus van derivar moltes dones cap a altres activitats. Fins que als quaranta, sota les rígides estructures de la dictadura, van tornar a créixer tot aquests tipus d'activitats fins a la meitat dels seixanta.

Dues de les grans dates d'aquestes agrupacions eren: al mes de maig, el mes de Maria i el dia de la Puríssima Inmaculada Concepció, el 8 de desembre. Aquest dia, que s'havia preparat nou dies abans amb la novena, s'anava a missa al mati i a la tarda es feia el trisagi o lloança a la Mare de Déu i a la Santíssima Trinitat.

Al mes de Maria, que durava tot el mes de maig, es recollien flors per diferents rituals envers la Mare de Deu. Abans de la guerra civil era una celebració exclusiva de les Filles de Maria però durant la dictadura va esdevenir d'imposada celebració: a les escoles les nenes recollien flors en coves per guarnir els altars de les escoles i les escollides com administradores de capella ho feien a l'església.

La celebració principal era la cloenda d'aquest mes, el darrer diumenge de maig, quan es feia una processó pels carrers de la ciutat. Aquesta processó començava a les sis del mati amb el rosari de l'aurora i era seguit d'un ofici amb comunió i a la tarda es feia el besamà en homenatge a la Mare de Déu acabant amb el cant de la Schola Cantorum de la parròquia. Aquesta cerimònia, però, ràpidament va ser eclipsada per la processó del Corpus que es feia quinze dies després i anirà perdent importància poc a poc durant dècades fins a desaparèixer als seixanta.

[Dia de les Comunion](#)s

Paga la pena mencionar un ritual, sobretot dels anys seixanta, de fer desfilades de nens i nenes, vestits amb els típics vestits de comunió, quan sortien de la parròquia el dia de la seva cerimònia de primera comulgació. Aprofitant que aquesta cerimònia era el mateix dia per a tots els que pertanyien a la mateixa parròquia es feia la cerimònia conjunta i després es feia una mena de processó encapçalada amb la verge de la parròquia seguida dels nou comulgats/des, tot seguits de familiars i veïns que fruïen de la celebració. El costum era anar

agrupats per escoles, identificades amb pendons i també es solia portar una creu de flors adornada amb cintes.

Festes de Sant Joan i Sant Pere

Encara que la festa de Sant Joan és una celebració molt antiga lligada a tradicions precristianes que veneraven l'arribada del solstici d'estiu i la de Sant Pere és una celebració religiosa del segle XIII totes dues van quedar lligades com les revetlles de principi de l'estiu amb foc, balls i coca. Aquesta celebració és molt de veïnat, carrer, grup de coneguts i família al voltant de les enormes fogueres que duraven tota la nit i els balls que es feien a les entitats de cada barri.

És durant les primeres dècades del segle XX que les revetlles de Sant Joan i Sant Pere tornen amb popularitat i a la II República les comissions de veïns i els propietaris de bars obtenien permisos per organitzar, davant dels seus establiments, balls del carrer amb gramola, i sardanes.

Festes de Sant Cristòfol

Les festes de Sant Cristòfol encara que arrelades a molt segles abans va esdevenir una festa moderna i fruit de la tecnologia de mitjans del segle XX. Aquest festa celebrada el 10 de juliol va traspasar la protecció del sant vers pesta, fam, guerra, foc, robatoris i altres tipus de mals a protector de les persones que viatgen. Als anys cinquanta aquesta festa torna a arrelar a la gent de la ciutat que agafaven els seus vehicles: motos, cotxes, camions, tractors i anaven al migdia cap a la parròquia per que els beneïssin aquest vehicles. Vehicles que portaven net, polits i ben engalanats i amb els quals abans d'arribar feien unes voltetes fent sonar les botzines.

Aquesta celebració que tant es sembla al dia de San Antoni Abat també tenia una estructura semblant: primer missa, després benedicció i a la fi volta o celebració amb la particularitat que aquest dia els mecànics i els treballadors de taller de venda i reparació de vehicles o del ram tenien festa. També era una ocasió per fer negoci aprofitant per fer publicitat i les pastisseries d'alguns barris feien unes pastes de massapà amb forma de volant de cotxe per aquest dia.

Festes de Sant Roc

La festa de Sant Roc, celebrada el 16 d'agost, té el seu origen a finals del segle setze i està vinculada amb un brot de pesta per el qual va esdevenir festa religiosa i popular. La tradició religiosa que es va crear incloïa la constitució d'una confraria i aquesta encarregà un retaule per l'altar major de l'església parroquial que reflectia passatges de la vida de Sant Roc. La part més popular del poble creà un seguit de frases fetes i refranys vinculats amb els cicles vitals com: Sant Roc passat, temps canviat', 'Gloriós Sant Roc lliura'ns de pedra i foc' i existeix constància de l'assistència de gent de Barcelona a aquesta festa.

A la segona meitat del segle XIX aquesta celebració esdevenia més profana i cultural, articulada per la música, de banda, de cors de Clavé i enriquida amb focs d'artifici, representacions teatrals i balls amb orquestra. És al llarg d'aquest segle que aquesta festa, dins de temps més democràtics, es va anar desvinculant de la religió paral·lelament amb la societat de la ciutat i es va anar intensificant la vessant festiva i d'espectacle, es van afegir activitats com el cinema i els esports als programes amb l'avantatge de que els habitants de la població es convertiren en els veritables protagonistes de la festa.

A començament del segle XX ja es va dir que de Barcelona els llocs més concorreguts eren Gràcia i l'Hospitalet per tenir balls molt lluïts. També són aquests anys el punt de partida de la participació de les forces polítiques a la festa major. L'església deixar de fer la processó i el ritual quedà en repics de

campanes, el panegíric del sant patró i una missa cantada. L'ajuntament al 1902 va introduir focs d'artifici a tret d'alba i ajudes per la població a través de bons per a pa, carn, gallines o pastes i al 1919 concedí diners per a una tómbola benefica. Les associacions privades com el Casino i la Nova Harmonia oferien representacions de teatre, concerts i sessions de ball.

La festa de Sant Roc té un període incert no solament pel conflicte bèl·lic causat pel cop d'estat de 1936 si no pel període posterior dels primers deu anys des de l'acabament de la guerra quan l'organització de la festa va restar, sota les directrius de la autoritats religioses, a institucions privades: el Casino Nacional (Casino del Centre), el Centro Católico i al CF Torrassa. Com que cada entitat, a la fi, tenia el seu ideari, els seus socis i els seus interessos es crearen festes paral·leles gairebé per elits a aquestes entitats juntament amb algunes als carrers.

Les festa major durant el període de 1939 a 1951 oferia un programa fixe d'activitats com bàsquet, sardanes, missa, jocs infantils, ping-pong, cant coral, teatre, sarsuela i festival folklòric al Centre Catòlic; Teatre, cant coral, balls de gala, concert d'orquestra, dansa catalana, exposició de belles arts, festival infantil i sardanes des de 1945 al Casino Nacional; i balls de gala i populars, missa, futbol, bàsquet, ciclisme i cant coral al CF Torrassa.

No va ser fins 1949, amb la implicació de l'Ajuntament, que no es va aconseguir una festa major enfocada en espais públics amb activitats populars gratuïtes.

Aquesta primera festa d'organització municipal introduí un cercavila inicial amb banda pels carrers del barri, afegí moltes activitats esportives i focs d'artifici com a cloenda. També es van conciliar les comissions de festes de cada carrer com a carrers organitzadors de balls, festivals infantils i activitats lúdiques enfocades en la convivència entre els veïns i veïnes del propi carrer. Els programes

municipals afegiren amb el temps més activitats: carreres de bicicletes, festivals infantils, circ, sessions de cinema especials i altres.

Va ser a la dècada dels cinquanta quan aquesta festa major va tornar a aportar més cultura no tradicional: amb la col·laboració de l'Agrupació d'Amics de la Música amb l'Exposició Col·lectiva, les aportacions de la Unió Excursionista i amb el Concurs-Exposició de Fotografia Artística del Casino.

La dècada posterior, moment de declivi de les celebracions per causes més complexes que els canvis socials de l'època, arribà a un 1967 en el que no va existir celebració d'organització municipal, el Casino no va programar balls o actes per que les classes benestants també havien canviat l'oci d'estiu, i solament el Centre Catòlic va conservar la celebració de la festivitat del copatró per tradició i creença en la continuïtat d'aquesta.

Semblava que si les festes de Santa Eulalia i Collblanc-La Torrassa funcionaven bé no era la població i la seva participació la causa del declivi de les celebracions de San Roc i l'any següent es van intentar diferents estratègies. El consistori va moure les dates de la festa al voltant de Sant Joan i San Pere, incloent les revetlles i coincidint amb els festivals populars d'estiu; es va canviar el pregó fet tradicionalment per una persona coneguda per llegir-lo un infant, el "Petit Pregoner", vestit de català 'tradicional' acompanyat d'altres petits amb vestits regionals de regions d'Espanya; i això es complementà amb sardanes, balls a les revetlles, lluita lliure, un ball infantil, un concert de l'orquestra Ciutat de Barcelona, una conferència sobre el segle XVI a l'Hospitalet i focs artificials.

A aquesta festa es va sumar a l'agost la celebració del Centre Catòlic que fidel a la tradició i devoció al sant va celebrar la festa per Sant Roc sense sortir de la seva línia de sempre de sarsuela, teatre, competicions esportives, danses catalanes i jocs infantils.

A finals de la dècada dels seixanta les festes de San Roc al centre continuaren desapareixen: al 1969 ja no va haver envelopat, van haver-hi activitats amb dues audicions de sardanes, dos balls, dues representacions de teatre i una sessió de ballets però que pertanyien al programa del festival popular d'estiu. Al 1970 es van tornar a canviar les dates de la festa al mes d'agost encara que no va solucionar res, s'acabaren creant actes aïllats organitzats pel Centre Catòlic amb sardanes, festival infantil i tennis de taula; l'Ajuntament amb un concert de la banda municipal, un altre festival infantil, una audició de sardanes i els focs artificials; i el Casino Nacional amb alguna sessió de ball i alguns espectacles dels festivals populars d'estiu programats per l'Ajuntament.

El fet va ser que als setanta les lloades festes amb balls molt lluïts de l'Hospitalet van passar a ser 'una festa' alhora que als barris les festes encara que amb dificultats també continuaven: les més consolidades a Santa Eulalia, de manera intermitent a la Torrassa i Collblanc, incipientment les de Bellvitge o de nova tornada les de la Florida.

[La romeria a Montserrat](#)

Des de l'Hospitalet sempre s'havien fet romiatges en funció del patró o patrona de la parròquia: al monestir de Nuria, a Santiago de Compostela, a Lourdes i a Santa Tereseta de l'Infant Jesús, normalment entre els mesos de juliol i octubre.

Però era del setembre fins al novembre quan es feia la més concorreguda de totes, la romeria a la muntanya de Montserrat. Cada parròquia de la ciutat, en diferents dates, encomanava les cel·les on s'allotjarien les famílies. El trajecte es feia en tren, cremallera i aeri i a més dels rituals religiosos com acompanyar el Cos de Portants i el San Crist, l'ofici de la Mare de Deu, les visites a les Capelles i la Cova o el Viacrucis es feien excursions i activitats d'esbarjo.

Els gegants de l'Hospitalet

La ciutat de l'Hospitalet de finals del segle XIX i fins ben entrada la segona dècada del segle XX llogava els gegants que encapçalaven les processons de Corpus. Fins que al 1927 es va adquirir una parella de gegants que van ser beneïts l'any següent, i que es feien servir a les processons del Corpus de Santa Eulàlia, del Centre i a Collblanc. Aquests gegants, els romans Jaume i la seva dona, posteriorment als anys quaranta s'integren a les festes majors i a 1962 es van afegir altres dos: en Roc i n'Eulàlia.

Castellers a l'Hospitalet

Dins de la tornada a les tradicions i folklore catalans que va proporcionar el període de la II República a l'Hospitalet es van recuperar les exhibicions de castellers dins de les festes majors de 1935, les de Sant Roc, amb la Colla "Els Castellers" del Vendrell. La colla castellera que va haver a la ciutat no es va formar fins passada la meitat dels noranta.

FESTES DE BARRI

Les festes de barri, festes dels nuclis de població altres que el centre i la celebració de Sant Roc, seguien sent una ocasió d'oci i de identitat comunitària però amb tots els canvis demogràfics de la ciutat i dels estils d'oci es produí una etapa d'adaptació que pot ser interpretada com petita crisi o com reestructuració en funció d'aquests canvis.

En línies generals, després de finals dels seixanta, període amb mancances d'assistència i d'organització, cap a la segona meitat dels setanta, reneixen les festes de cada barri en diferents moments i sota diferents iniciatives i organitzacions.

FESTA MAJOR DE L'HOSPITALET-CENTRE

En arribar els seixanta es va consolidar la realitat de la dicotomia que ja s'havia anat creant molt abans però que es va intentar evitar: la festa major per Sant Roc no era la festa major de l'Hospitalet si no la festa del barri del Centre. Aquesta celebració era organitzada per l'Ajuntament a través d'una Comissió Oficial en la que participaven membres de les entitats del barri.

Des del primer any de la dècada dels seixanta, 1961, aquesta festa de barri va estar plena de novetats: es van organitzar balls populars, sardanes, un festival infantil i un espectacle musical a la plaça de l'Ajuntament per que era un espai més accessible i favorable a la participació ciutadana; es va engegar l'elecció de la "pubilleta de L'Hospitalet-Centre" per primera vegada; encara que el Casino Nacional no va organitzar el seu típic envelat el Centre Catòlic si va oferir teatre, un festival infantil, sarsuela, dansa catalana, un concert, basquet i gimcana de vespres junt amb un espectacle, el Radiorama, presentat per l'emissora de radio local La Voz de Catalunya i ple de persones conegudes del cinema, el teatre i els esports.

Tot seguit es va consolidar la remuntada d'aquesta celebració a través del canvi de dates: es va avançar la festa per afavorir la participació dels ciutadans abans de que marxessin de vacances i a través de la Comissió de festes. Les novetats de l'any 1962 foren els gegants nous que havien d'acompanyar la parella de 1927 amb capgrossos nous i la construcció, per part de la Comissió, d'un gran envelat a la Rambla Just Oliveres cantonada amb el carrer Bruch que va proporcionar espai per orquestres i artistes de renom. Una estratègia per expandir la convocatòria va ser establir un servei especial d'autobusos entre l'Hospitalet i la plaça Espanya de Barcelona fins a la matinada per facilitar l'assistència a les celebracions. Aquest model d'oferta i organització funcionà fins al 1966 amb poques novetats excepte l'espectacle Mim-cançó organitzat al 1966 pel grup

Alpha-63. Aquest espectacle uneix el grup teatral Els Joglars amb tres intèrprets de cançó catalana en una oferta cultural molt típica del moment.

En aquest moment les dues grans ofertes d'activitats eren les municipals i les del Centre Catòlic en detriment del Casino. Les activitats del Centre Catòlic eren les tradicionals del centre: teatre, sarsueles, festivals infantils, sardanes, danses catalanes i partits de bàsquet junt amb un festival organitzat per Radio Hospitalet i un recital de nova cançó.

Just a finals dels seixanta i començament dels setanta la festa major del Centre va en decadència sobretot per part de l'organització municipal i sobreviu per l'oferta del Centre Catòlic. De fet en un intent de revifà les celebracions es tornaren a canviar les dates de les festes al juny, experiència que no solament no va funcionar si no que a sobre va crear de manera puntual dues festes, la municipal al juny i la del Centre Catòlic, lligada a Sant Roc, a l'agost. El resultat va ser que cap a 1967 no es va celebrar ni festa organitzada per la Comissió de festes de l'Ajuntament ni es van programar balls o l'envelat al Casino, solament van quedar els actes del Centre Catòlic. L'única mostra festiva consistorial van ser uns focs d'artifici i sardanes com a complement de les exposicions de l'Associació d'Amics de la Música (la Col·lectiva) i de la Unió Excursionista de Catalunya .

Aquesta dècada dels seixanta acabà amb un davallada clara de la festa major i no va ser fins a 1980 amb unes "Festes d'Estiu", del 20 al 24 de juny, que es torna a parlar de festa major del barri del Centre. Aquesta festa va engegar per iniciativa de ciutadans i ciutadanes, la gran majoria de l'Associació de Veïns del Centre; l'Ajuntament va col·laborar i les entitats tradicionals com el Casino Nacional i el Centre Catòlic eren a la Comissió de festes juntament amb els botiguers. Fora d'aquestes aportacions formals el renaixement de la festa va ser fruit de l'Associació de Veïns i de col·laboradors com el Grup d'Acció Teatral, l'Escola Patufet Sant Jordi, el Club d'Esplai Centre, la llibreria Els Pins i la revista

Papers de Ciutat, entitats de nova existència i caire antifranquistes organitzades als setanta.

Aquesta festa major, inici de la tornada i cloenda del període que volem contextualitzar, va oferir projeccions de cinema, teatre, sardanes, danses, i havaneres per primera vegada. Tot al carrer, inclòs un sopar de germanor al mig de la Rambla Just Oliveres. També es va fer un mercat de la Unió de Pagesos i un recorregut en bicicleta per l'Hospitalet agrícola. Les posteriors festes als anys següents van enriquir l'oferta i consolidar la recuperació de la festa major.

FESTES DE SANT EULÀLIA

Les festes de Santa Eulàlia es creu que tenen el seu origen en la dia de Santa Eulàlia, 12 de febrer, però que ja a finals del segle XIX fugint de la fredor de l'hivern es van començar a celebrar entre els darrers dies d'abril i els primers de maig. A començament del segle XX la Unió Hortènsia de cal Martiró organitzava la festa i els actes, que duraven entre cinc i set dies. Durant les primeres dècades d'aquest mateix segle, les festes solien ser molt semblants. Amb una programació amb opera o sarsuela interpretada per companyies del Paral·lel, balls al solar del Cinema Victoria i a l'envelat del carrer Pareto i el diumenge al mati el ball de Deu, ball de gala molt popular al que es portaven les peces de roba d'estrena o més maques.

La resta d'activitats podien ser campionats de billar, partits de futbol, concerts a Can Martiró, obres teatrals o jocs per als infants, alguna cursa ciclista i sardanes. La Gran Ballada de Sardanes i Balls Tradicionals era una activitat de molta assistència celebrada a l'era de la Masia Can Pujades o Can Aló, al carrer Santa Eulàlia davant de l'església.

L'origen d'aquest aplec es remuntava a més d'un segle quan es celebrava el 12 de febrer, la veritable data de Santa Eulalia i era típic vendre Tortells que compraven els joves i oferien a les noies assistents.

Cap a la segona meitat dels anys vint es va crear un altre entitat: el Foment Eulàlienc, posteriorment Foment Autonomista Eulàlienc, i que després de la guerra es convertí en el Casino de Santa Eulàlia, que va començar a organitzar un altre festa major amb el seu propi envelat.

Aquest envelat era situat al carrer Agricultura dins dels terrenys d'En Marsalet i oferia una programació que rivalitzava amb les de La Unió Hortènsia i encara que la gent anés a totes dues es van crear dos ambients de diferent tipologia social: l'envelat del Foment Hortènsia anomenat l'envelat dels pobres i l'envelat del Foment era l'envelat dels rics.

La Festa Major de Santa Eulàlia de 1931, tot just estrenada la República, va durar dotze dies amb la novetat, mai més repetida, que el Foment Eulàlienc i la Unió Hortènsia s'havien unit per preparar una única festa amb un gran envelat al carrer Pi i Margall, on es van fer balls continus amb orquestres de renom. Es van programar tres concerts de jazz a càrrec de conjunts catalans, una carrera ciclista per novells i per primer cop activitats per nens: jocs de cucanya, teatre infantil, balls i activitats esportives a les poguessin participar.

Com ja hem dit la unió d'entitats no es va tornar a donar i al 1933 la Unió Hortènsia no va fer cap acte a les festes i al 1935 solament es té informació del Foment Autonomista Eulàlienc.

Després de la Guerra Civil la festa major va passar al 15 de maig, dia de San Isidre, patró dels llauradors, copatró del barri i d'una de les parròquies, i era organitzada pel Casino de Santa Eulalia, abans Fomento Autonomista Eulàlienc. L'organització d'aquesta festa va passar a una Comissió formada per la junta del

Casino, una comissió d'empresaris i una representació de l'Ajuntament que programaren actes a l'envelat del solar del carrer Anselm Clavè i després al carrer Hernando Prat.

En aquest moment just després de la guerra un dels actes principals era l'ofici religiós celebrat al recent construït temple parroquial encapçalat per les autoritats locals. La parròquia tenia el seu propi programa d'activitats com competicions esportives, exhibicions de l'esbart dansaire, ballada de sardanes i exposicions des de les diferents seccions de la parròquia.

Les dècades dels quaranta i cinquanta van ser els anys de més plenitud de la festa del Casino amb l'envelat al solar entre la carretera de Santa Eulàlia i el carrer Muns, carrer de Paperines. Tot això es pagava amb el lloguer de les llotges i els abonaments, finançament de l'Ajuntament i d'algunes empreses potents del barri. Fora d'aquest circuit de pagament però també als cinquanta, comissions de veïns i comerciants van començar a celebrar petites festes a alguns carrers del barri amb balls nocturns a l'aire lliure, xocolatades, partits de futbol i curses ciclistes, però van desaparèixer als seixanta.

La festa principal durava prop de deu dies, durant els quals al matí i la tarda es feien balls continus amb orquestres a l'envelat. El diumenge anterior a Sant Isidre es feia ofici a l'altra parròquia del barri, Santa Eulàlia de Provençana i tot seguit el tradicional ball de gala Ball de Deu. Els balls més esperats eren el de rams i el dels fanalets amb l'apoteosi de ballar la toia. La diada de Sant Isidre amb la seva pròpia cerimònia marcava just la meitat de les festes que continuaven amb més balls. La festa acabava amb el castell de focs d'artifici que es feia a la plaça del mercat.

Encara que la festa major organitzada pel Casino als seixanta prosperava i creixia, l'evolució va ser semblant a la resta de les festes majors de la ciutat. A l'any 1962 es va aixecar un pavelló metàl·lic impermeabilitzat al carrer de Santa

Eulàlia 117 i a 1968 es va organitzar la celebració de les Noces d'Argent de la Festa amb un llibret commemoratiu inclòs. Però van arribar els setanta: el Casino deixà d'instal·lar l'envelat al 1973 fins que al 1979, que va deixar l'organització, es va tornar a posar dins del Cinema Victoria.

A l'any 1978 l'Associació de veïns de Santa Eulalia organitzaren la Festa Major Popular, el que va suposar la tornada de la festa popular i festiva i al 1980 per convocatòria de l'Aula de Cultura es va crear una Comissió de festes que s'encarregaria de les Festes Majors, Carnestoltes, la Castanyada i les Festes de Nadal.

FESTES DE SANT JOSEP

Al 1945 es va començar a fer la primera Festa Major al barri de Sant Josep per Sant Roc coincidint amb les celebracions de les festes majors del Centre i per tant durant els quaranta i cinquanta formalment no es diferencia d'aquestes.

La data considerada com l'inici de la festa major del barri del centre és 1962 amb el primer envelat, segons Morales Medina, o 1964, segons Larios i Santacana, quan per iniciativa de dos regidors es va instal·lar un envelat a la cruïlla dels carrers de Prat de la Riba i Ventura Gassol. Les dates de celebració no eren fixes: entre finals d'abril i l'inici del maig, al voltant de la celebració del Primer de Maig, festa de Sant Josep Obrer.

Aquesta divergència és fruit de l'evolució del propi barri: al començament un raval industrial del Centre però que en construir-se habitatge esdevé un nucli de població amb entitat pròpia que exigeix una festa major.

La festa major de Sant Josep de 1966 va tenir un envelat i es van organitzar els primers Jocs Florals infantils de l'Hospitalet; la de 1972, organitzada per l'Associació de Veïns de Sant Josep, oferí una gimcana infantil, una sessió de cinema i una xerrada per a joves amb una plantada d'arbres com cloenda.

FESTES DE COLLBLANC-LA TORRASSA

La primera festa major amb envelat de la qual tenim notícia és la de 1916. La carpa es va instal·lar enfront del local social. Els balls s'anunciaven per al dia 23, a les cinc de la tarda i a les deu de la nit; el 24 a la nit i el 25 a la tarda es garantia una gran il·luminació i la presència d'una prestigiosa orquestra. En el programa de festes hi constava que el despatx de carnets de ball s'atendria al local social. En la festa major de 1917 es van produir tres novetats; la primera i la més significativa va ser el canvi de data: d'ara endavant es celebraria els dies 18, 19 i 20 de maig; la segona va ser que es va convertir en la festa major de Collblanc-la Torrassa, i l'última novetat va ser que en l'organització va participar el Centro industrial Comercial y Agrícola, entitat fundada el 22 de desembre de 1914, que compartia local social amb el Fomento de Propietarios.

Aquesta unió Collblanc-La Torrassa permet dos envelats, el tradicional de les festes de la Torrassa a la plaça Espanyola i un altre a Collblanc que anava canviant d'emplaçament en funció de les necessitats. Aquest envelat va estar fins a 1939 a la Torre Barrina i al Café del Sapó o a un solar entre els carrers Pujós i Llobregat. Després del parèntesi de la Guerra Civil la voluntat de retornar a les celebracions, exposada pel rector de Sant Ramon Nonat i recolzada per una cinquantena de veïns, va impulsar la reorganització dels actes al 31 d'agost en ser-hi aquesta la festivitat de Sant Ramon Nonat, patró de la parròquia de Collblanc. L'envelat es va instal·lar a l'antic camp de futbol de la carretera de Collblanc, i era aquesta carretera l'entorn on s'organitzaven les activitats recreatives i esportives des de 1939 a 1941. La festa d'aquest any 1941, de tres dies, va començar amb una traca seguida d'un primer ball amb orquestres a l'envelat. Al diumenge al matí va haver-hi diana i cercavila amb una banda de tambors i trompetes; també un concert, basquet i una carrera ciclista de cintes, acabant amb una audició de sardanes per la Cobla La

Principal del Llobregat i un gran ball de gala. L'últim dia, dilluns 1 de setembre, es celebrà una missa, atraccions infantils, i ball a l'envelat amb un castell de focs davant del mercat de Collblanc. Dimarts a la nit va haver una vetllada de boxa al Cinema Romero.

LA FESTA MAJOR DE COLLBLANC

La festa major de Collblanc va començar a celebrar-se cap a finals del segle XIX entorn la diada de la Mercè però posteriorment es va canviar al mes de juny coincidint amb la Segona Pasqua o Pasqua de Pentecosta. D'aquesta manera entre finals de la dècada de 1910 i mitjans dels vint, Collblanc i La Torrassa van coincidir en la celebració de les seves festes majors.

L'origen formal segons alguns registres va ser just començat el segle XX: al 1903, quan una comissió de veïns va demanar una subvenció per una festa popular pel dia 24 de setembre, celebració del dia de Nostra Senyora de la Mercè; l'any següent es va planejar una festa de dos dies: el de la patrona al dissabte i el diumenge; al 1905 es coneix una comissió de festes; al 1908 la festa va ser de tres dies, 24, 25 i 26 de setembre.

Del període 1909 a 1917 no es tenen masses dades però tant aviat com es va consolidar la parròquia de Sant Ramon Nonat els veïns del barri van traslladar la festa al 31 d'agost. Aquesta parròquia donava servei també al barri de la Torrassa que fins que no es va construir la parròquia de la Mare de Deu dels Desemparats a la plaça Espanyola no en tenia.

Al maig de 1918 les entitats de la festa major de Collblanc van decidir unir-se amb les de la Torrassa per celebrar una festa major conjunta. Com les dates eren diferents la festa de la Torrassa es va avançar dos mesos i la de Collblanc quatre quedant la celebració a la segona quinzena de maig.

Abans de la Guerra Civil es muntaven dos envelats: la gent de dretes al local de la carretera de Collblanc al costat del Gratacels de Collblanc i la gent d'esquerres al local que havia entre el carrer de Besa i el Carrer Pujós, prop del solar on s'instal·laven les atraccions. Als anys trenta també eren molt freqüents les festes de carrer.

La unió de festes de Collblanc i de La Torrassa va durar fins a 1942, any amb activitats molt semblants a l'any anterior: traca, ball, orquestres, cercavila, concert, basquet, i sardanes, però aquest any un altra vegada va esdevenir la festa major de Collblanc per que la parròquia dels Desemparats de la Torrassa havia creat la seva pròpia i la diada central de la festa de Collblanc era Sant Ramon.

Llavors l'organització de la festa va continuar amb l'envelat amb actuacions de conjunts i va afegir el concurs de vestits i el de pentinats; El carrer Llobregat, on es feien balls populars amb orquestra, es va adornar amb garlandes i la parròquia va celebrar un ofici en memòria dels veïns morts a la Guerra Civil. El públic de Barcelona podia assistir aquestes festes fent servir quatre diferent línies de tramvies que finalitzaven a Collblanc.

Encara que la festa de Collblanc era considerada de les millors de la província amb actuacions d'alguns dels més reconeguts artistes del moment hi existia un problema de finançament amb dèficits que als seixanta comencen a ser un acumulat insuperable. L'envelat, que s'havia de instal·lar a solars i locals de lloguer, va ser l'envelat que més vegades va canviar d'ubicació. A 1965 no es van ornamentar els carrers i a 1969 quan es portaven ja tres anys seguits de dèficit es va programar l'última festa major (dins del període 1880-1980) amb aquest 'últim' envelat instal·lat als Bloques del Caudillo (Plaça Guernica).

LA FESTA MAJOR DE LA TORRASSA

Per començar recordem que a nivell formal les festes de la Torrassa i Collblanc van estar unides de 1918 fins a 1941 amb la particularitat que la Torrassa de 1921 a 1935, per que a 1936 amb l'esclat del conflicte bèl·lic no es va poder, feia un altre celebració, la de Sant Jaume i a 1942 es van tornar a separar.

La festa Major de la Torrassa es va crear al 1912 per iniciativa del Foment de Propietaris de la Torrassa al voltant de la festivitat de Sant Jaume. Al 1918 aquesta festa es va unir amb la de Collblanc entorn les dates de la Pasqua Pentecosta però a 1921 es va tornar a celebrar la de Sant Jaume a la plaça espanyola.

Aquesta data de 1921 es dedueix per que per a la celebració de Sant Jaume al 24 i 25 de juliol van haver de sol·licitar l'enllumenat públic nocturn i la neteja específica dels carrers a l'ajuntament i va quedar constància. Al següent any la comissió de veïns va tornar a organitzar celebracions per commemorar Sant Jaume.

A les dècades abans de la Guerra Civil la festa es feia per Pentecosta i des de l'arribada al barri de l'entitat la Societat Coral Instructiva l'Univers aquesta va ser l'encarregada d'organitzar la festivitat. El nucli de la festa sempre va ser la plaça Espanyola que s'omplia de taules, cadires, i es guarnia amb garlandes i es cobria amb un envelat.

L'última festa major a la Torrassa abans de la guerra civil es volia celebrar el 24, 25 i 26 de juliol però les circumstàncies no ho van permetre i no va ser fins a 1942 que no es va poder tornar a organitzar-les.

Al 1942, es va recuperar la festa major de la Torrassa conservant la data de celebració del 25 de juliol. Aquesta recuperació va ser fruit del mossèn rector de la parròquia de Mare de Deu dels Desemparats i una comissió formada per feligresos que van haver de demanar una subvenció econòmica, el castell de focs d'artifici i una copa per al guanyador de la competició ciclista al consistori.

Al 1947, les tasques del rector a la festa van passar al tinent alcalde del barri i per tant la gestió esdevenir sota el control de les autoritats municipals.

Entitats antigues del barri van intentar reprendre les activitats incloent l'organització de les festes però no van obtenir els permisos. Tot era controlat per les institucions civils i religioses i les úniques entitats que van poder participar, sota les directrius del moment, van ser la Unió Parroquial Esportiva Aliança i l'Univers.

En aquesta celebració es va programar una representació teatral, vetllades de boxa, jocs infantils, oficis religiosos i, per descomptat, balls amenitzats per orquestres. Si que va haver-hi envelat encara que no es van adornar els carrers i els focs artificials es van fer en un solar del carrer Rosselló.

Als següents anys dels quaranta les festes es celebraren amb gaire èxit i sempre reforçant la tradició amb un fort protagonisme de la parròquia i els esdeveniments religiosos de tot tipus. La participació ciutadana augmentava amb els anys: en el guariment dels carrers amb un concurs amb premi; en la organització dels actes i en gaudir de les festes.

Als anys cinquanta va haver una continuïtat amb algunes novetats com suprimir les vetllades de boxa interior o, amb més èxit, introduir les gales de Radio Hospitalet amb aficionats del barri mostrant les seves capacitats artístiques. L'any 1958 es va començar a escollir la Pubilla de la Torrassa i per primera vegada la festa de La Torrassa va sortir a la premsa.

Tant als quaranta com als cinquanta el famós envelat s'omplia de gent i a les festes participaven centenars de persones amb noves activitats com: teatre líric, concerts de musica clàssica i ballets.

A partir dels seixanta encara que els premis dels carrers i la quantia dels pressupostos van augmentar no ho feien la participació i l'assistència. Al 1964 només dos carrers van oferir balls i al 1970 la festa major es va celebrar al Centre Parroquial Santiago Apòstol per que no havia envelat. En un intent

d'afegir interès a les festes es van crear: el certamen nacional de Canciones para el Mundo, amb intervencions de primerencs cantants del moment i la Nit de la Torrassa, sopar de gala per als representants del barri.

Tot i aquestes novetats l'evolució de la festa va ser similar a la de la resta dels barris. L'última dècada dels cents anys que veiem va ser una dècada de davallada o clausura de moltes festes majors per que canviaren els hàbits, usos i les ofertes de l'oci i esbarjo dels ciutadans i ciutadanes.

ALTRES FESTES MAJORS

Dins de les festes de les diferents àrees de l'Hospitalet hauria d'estar la festa Major de La Marina. Aquesta festa es sap que es feia el 8 de setembre i que s'instal·lava un envelat per al ball al voltat d'algunes masies com la de Ca la Conxita, al camí de Pau Redó. En un moment i zona encara rural aquesta festa era veritablement popular i pagesa però amb els plans barcelonins i l'arribada dels barris dormitori aquesta festa desapareix com a tal.

L'actual carrer Campoamor, ara dins del barri de Bellvitge, també tenia la seva pròpia festa major a principis de juny quan era una barriada de la Marina amb el seu propi tarannà i posteriorment als seixanta també es tornar a celebrà, al 1961, per exemple, les festivitats van durar set dies.

Un altre festa que posteriorment al nostre període va créixer i desenvolupar-se amb la seva pròpia entitat va ser la festa major de Bellvitge. La primera va ser al setembre de l'any 1968 i va néixer amb l'objectiu formal, deien al BIM (Butlletí d'Informació Municipal), de donar resposta a les necessitat intel·lectuals, morals i materials dels seus habitants. La realitat va ser que les festes majors als setanta es van organitzar i finançar un any per la immobiliària que va construir el setanta per cent del barri i va ser de pagament, i fins a 1979 era finançada per partits polítics, representants de l'ajuntament i firaires, fins que es creà una comissió de festes i la Associació de veïns de Bellvitge.

ALTRES BALLS

Encara que els balls tradicionals, amb els seus envelats, es feien tradicionalment al Casino del Centre i a l'Harmonia; després de la Guerra Civil, al Casino llavors Casino Nacional i al Centro Católico; i als seixanta a l'envelat municipal de la Rambla Just Oliveres existien més balls regulars. Balls com els de ca l'Estadella, els bailes de màscares que es feien en algunes societats recreatives o el ball de les Manoles que es feia per Carnestoltes a l'Harmonia. També hi havia un ball de disfresses per la canalla i un altre al Coro de la Sociedad Coral La Campestre.

Els balls de ca l'Estadella eren reunions entre amics que van començar de manera familiar i en cercle social petit per celebrar revetlles i van esdevenir un punt de trobada de les tardes de diumenge amb l'objectiu de ballar cançons de moda.

ALTRES TRADICIONS I CELEBRACIONS

Al segle XIX les festes i celebracions de multitud seguien sent les de caràcter religiós amb algunes puntuals per visites de personalitats o per inauguracions i tenim poca representació dins de l'esbarjo general excepte per a les classes molt benestants. Si que es té constància escrita que en aquest segle XIX els pagesos de l'Hospitalet i d'altres indrets pujaven a l'ermita de Sant Pere Martir el 29 d'abril per que se'ls beneïssin els rams de romaní, farigola, espígol o fonoll que es posaven darrere de les portes per que aquests rams els protegirien dels mals esperits. No cal dir que en un aplec de milers de persones l'ocasió s'aprofitava per menjar junts a l'aire lliure i fer balls i esbarjo. Curiós que aquesta celebració tingui tanta similitud amb el Diumenge de Rams.

Tamé es coneix el costum d'anar al paratge que ara es la plaça Espanyola i que al segle XIX era una vinya. En començar la seva urbanització al novembre de 1902 van treure els ceps i amb una font es va convertir en paratge per passar el

dia. Al voltant de la font es feien menjars a l'aire lliure, en un paratge perfecte per celebracions i que es va conèixer com la Muntanyeta abans del canvi de nom.

Del segle XX es coneixen altres tradicions, no multitudinàries però si amb continuïtat en el temps, com la de anar les modistes, i noies que cosien, a Sant Pau de Torrelles el 25 de gener per celebrar la Conversió de Sant Pau.

Un altre sortida que es feia en petits grups era anar d'excursió al santuari de la Mare de Déu de la Salut, abans de que a la Guerra Civil es cremés al 1936. Es pujava a aquesta capella a peu o en carro per beure de la Font de la Salut, font d'aigua potable ferruginosa.

Sense data fixa dins del calendari, i en grups, també era tradicional anar a la platja en carro fins a la Farola a banyar el cavall i poc a poc, als anys trenta ja era força corrent anar al Prat o a la Farola per banyar-se.

També de les primeres dècades del segle vint, i encara que era més una sortida de dia de Barcelonins cap al Llobregat, des de Hospitalet també es feia l'excursió cap a Ca L'Anguilero o Cal Anguilero, masia de la Marina, tocant la vora del Llobregat que feia de restaurant. Era una excursió principalment de caçadors.

Més enllà de la meitat del segle XX, a principis dels seixanta es va organitzar, dins de la tradició creada a 1899 a Catalunya, la Festa de l'Arbre a la que participaven els infants de l'Hospitalet plantant arbres a zones escampades com a la riba del Llobregat.

Un altre celebració a nivells de tota Catalunya d'iniciativa privada d'una entitat bancària va ser la Diada dels vells. Aquesta diada d'homenatge a les persones grans va ser convocada des de 1916 a 1974, sent molt coneguda la primera edició convocada al cinema Oliveras i amb presència de moltes personalitats del moment.

Als seixanta, en transformar-se el sòl de la ciutat d'agrícola a habitacional les afores del nucli urbà, per darrere de Can Boixeres, Can Serra o cap a Pedralbes, van esdevenir passejos i parcs per fer sortides.

Les més freqüents eren la de La Fonteta i als Ponts de la Mina. A la mina s'anava molt sovint como a passeig i sobretot el Dijous Gras, per berenar la truita amb botifarra d'ou, i el Dimecres de Cendra, per anar a enterrar la sardina, però aquesta font va deixar de ser potable quan es va implantar la indústria de forma massiva i es va perdre la tradició.

A mig camí entre Hospitalet i Esplugues estava, i està en molt mal estat de conservació, el pont de la Mina. Un aqüeducte que portava aigua des de Cornellà als dipòsits que des de la muntanya de San Pere Màrtir distribuïen aigua a Barcelona.

Un altra sortida de passeig dels setanta, sobretot des de Bellvitge, era anar a La Farola, antic far de l'Hospitalet ara dins de la Zona Franca, a través dels camps de Can Pi, ara polígon Pedrosa, fins arribar a la platja on encara es podia pescar o banyar-se.

BIBLIO I WEBGRAFIA

Abarca i Médico, Lluís. Histories de la Torrassa. L'Hospitalet: Centre la Torrassa, 1989. CEH, BCS.

G. Larios Agustí i Santacana, Carles. Les festes majors a l'Hospitalet. Barris Centre i Sant Josep. Centre d'Estudis de L'Hospitalet. Ajuntament de l'Hospitalet.

Mascarell, Mireia. L'abans de l'Hospitalet de Llobregat. Recull Gràfic 1890-1965" (2003). Editorial Efadós SL

Mercé i Piera, Matilde. Espigolant en el passat... Ateneu de Cultura Popular.

Nebot, Vicente. Un poco de historia del Ateneo Racionalista de la Torrassa, Progrés Num. 32.

Parramon i Homs, Clara Carme. Setmanes santes d'inspiració andalusa a l'Hospitalet.

Salmerón Vargas, Inocencio. *Històries de Collblanc-La Torrassa*. L'Hospitalet de Llobregat: Arxiu Municipal de L'Hospitalet de Llobregat, 2009.

VVAA, Barradas. Exposició Antològica.1890-1929. Centre Cultural Tecla Sala. L'Hospitalet de Llobregat.

Tecla Sala. Un segle d'art modern a L'Hospitalet (1912-2012). Centre d'Art Tecla Sala (Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat)

http://provenzana.blogspot.com/2011/05/la-festa-major-de-santa-eulalia-i_14.html

<http://provenzana.blogspot.com/2011/05/la-festa-major-de-santa-eulalia-ii.html>

ÍNDIX

CULTURA I SOCIETAT I:	1
FESTES I TRADICIONS; CINEMES; AGRUPACIONS, ENTITATS, CENTRES I INSTITUCIONS CULTURALS	1
FESTES I TRADICIONS	1
CELEBRACIONS RELIGIOSES	2
Tots sants i Dia de difunts	2
Festa Major d'hivern	3
La festa de Santa Llúcia	3
Festes de Nadal	4
El Dia de Reis	5
San Antoni Abat i la Festa dels Tres Tombs.....	6
Dijous Gras	7
La festa de Carnestoltes	8
Dimecres de Cendra	9
Diumenge de Rams	10
Els aplecs de Pasqua	11
Festes de Setmana Santa	12
La fira dels bens de Collblanc i La Segona Pasqua.....	13
Processons de Setmana Santa.....	14
El Corpus Christi	18
Les Pasqüetes	19
La Inmaculada i el Mes de Maria.....	19
Dia de les Comunion	20
Festes de Sant Joan i Sant Pere	21
Festes de Sant Cristòfol.....	21
Festes de Sant Roc.....	22
La romeria a Montserrat	25
Els gegants de l'Hospitalet	26
Castellers a l'Hospitalet.....	26
FESTES DE BARRI	26
FESTA MAJOR DE L'HOSPITALET-CENTRE.....	27

FESTES DE SANT EULÀLIA	29
FESTES DE SANT JOSEP	32
FESTES DE COLLBLANC-LA TORRASSA	33
LA FESTA MAJOR DE COLLBLANC	34
LA FESTA MAJOR DE LA TORRASSA	36
ALTRES FESTES MAJORS	38
ALTRES BALLS	39
ALTRES TRADICIONS I CELEBRACIONS	39
BIBLIO I WEBGRAFIA.....	42